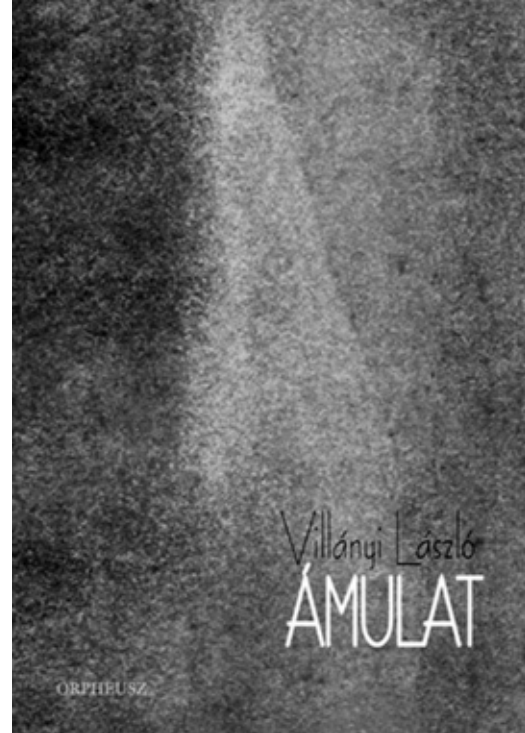

Szemes Péter

(B)ámulat

(Villányi László új verseskötetéről)

A kortárs magyar irodalomban nem ritka egy-egy könyvműhely összekapcsolódása az arculatát meghatározó szerzőkkel, ami az alkotók számára is a minőségi közlés bizonyosságát ígéri, ezáltal az állandó jelenlét biztonságát kínálja az irodalmi életben. Villányi László és az Orpheusz Kiadó gyümölcsöző együttműködését immár nyolc értékes kötet igazolja, hiszen tavaly ősszel napvilágot látott a győri költő *Ámulat* című verseskötete is – e tekintetben az első, a kiváló barát és pályatárs, a gondos szerkesztő, Deák László távozása óta.

Amint a korpuszhoz rendelt fülszöveget jegyző Thimár Attila (?) találóan megállapítja: annak darabjaiban megnyilvánul „az élet megélésének, átgondolásának új lehetősége, amelyben a szerelem, mint a jelen intenzív kiterjedése, a személyes sors pedig mint a múlt terhe fonódik egybe”. Ugyanakkor a néhány erőteljes vonással felvázolt, a „töredékességében” mégis teljességet hordozó szövegekben a szerelem élménye a személyes sorsba történetileg is beágyazódik, a múlt emlékeivel hol összekapcsolva, hol azoktól elválasztva határozza meg azt. Ennek megfelelően az *Ámulat* verseinek nemcsak két, de legalább három lényegi típusa különböztethető meg a két főtéma (az adott szerelem – családi történelem, más jellegű saját emlékek, élmények) önálló „folyása”, valamint azok történeti-jelenbeli egybeáramlása szerint.

A két meghatározó diskurzus közül nyilvánvalóan az elődök örökségét kiteljesítő, a családi legendárium lapjait továbbíró személyes mitológia az archaikusabb. A szerző felidézi atyai nagyapja, az egykori tengerész, majd sokat tapasztalt vasutas emlékét (*A Zrínyi hadihajóraj*), a sosem látott asszonyáról hallottakat, akitől orrát örökölte (*Ha nagyapám csak ránézett*), valamint a szigorú anyai nagyanya (*Amikor énekelsz, Ott készült az egyetlen fotó*) és a barátságos patriarcha, a „kövek költője” alakját (*Ötéves voltál, Nem is tudom, meséltem-e*). Megemlékezik távolból összekerült szülei háborús időkbeli házasságkötéséről és lakodalmáról (*A szirénák*), kedves édesanyjáról, akinek neve élethosszig elkíséri (*Anyja neve*), és aki ezáltal is mindvégig jelen van fia életében, aki kenyeret adott a halál felé menetelő „angyali” költőnek (*Radnóti*), akitől a zene szeretete származik (*Amikor énekelsz, Édesanyám hegedűművésznek*) és akihez a végső időszakban is naponta kijárt Pannonhalmára (*Két éve még nem*). S természetesen édesapjáról, akit hitvese, miként első találkozásukkor, mindvégig egyformán ragyogónak látott (*Szép volt*), akivel fia álma teljes (*Álmomban, nem sokkal*). A család tagjai mellett meglevenednek a szerző vegyes gyermekkori élményei is: a népi játék (*Milyen jó lehetett nekem*), a futballozás tragédiával terhes öröme (*Beregszászban játszhattam először*), a nőiség első megtapasztalása (*Kisfiúként csak lányokkal*), a vagányság szertefoszlása az iskolával (*Néha Kiss bácsi*), a kalandos menekülés a bezárt épületből (*Egyetlen május 1-jén*), a nyári munka (*Az autójavitó*

vállalatnál), a legsúlyosabb bűnnel (*A nádas mellett futott*) és a halállal (*A vasútnál önmagát*) való korai szembesülés. A múlt és jelen között teremt kapcsolatot, ugyanakkor a lényeg változatlanságát mutatja, hogy egykori, évtizedekkel korábbi ismerősei ma is ráköszönnek, elbeszélgetnek vele a *bankban* (*A bankban, ahogy fölemelve*), s ő is felismeri őket, például a videó-*kölcsönzőben* (*Kisfiúként csak*). A személyes történelem szereplői, formálói az eltávozott családtagokon, rokonokon kívül a már felnőttkori, de mára szintén csak emlékekben, műveik által élő barátok is. A nekik szentelt versekből külön kis pantheont épít kötetében Villányi László. A felépítmény oszlopát képező, hiányt panaszló, két rövidebb alkotás (*Vidáman jár-kei*, *Lassanként szóra*) közt Bicskei Ottó, Lőrinczy Huba, Parancs János, Baránszky László és (Söveges) Dávid atya textuális mementója áll. S a sor élére rendelve a legújabb és talán legégetőbb veszteség: Deák László. A szerző szép, bensőséges vallomása szerint:

„Ő az első közös halottunk. Megszeretted pillanatok alatt, akárcsak harminc év előtt én, hiszen maga volt az életöröm és a szeretet. Sűrűn leveleztünk a nyolcvanas években, gyakorta vonatoztam hozzá három évtizedig, hiányzott, ha eltelt egy hónap, s nem telefonáltunk. Soha nem volt érdektelen a vele való beszélgetés, könyvek sokaságát olvastam azért, mert ő ajánlotta, pontosan megegyezett irodalmi ízlésünk. Utaztam vele Szabadkára, Palicsra, néhány éve a soproni hegyek közé, ahol határörként szolgált, figyelnie kellett a vasfüggönyt. Fiaink öröme építettünk homokvárat a szigligeti strandon, két éve pedig te is tanúja voltál, mennyire szeretted játszani. Nézem a tőle kapott rajzot, olvasom szívet szorongató verseit, kazettáról szól a Deák-féle válogatás. Mindig hallani fogom derűs hangját, ahogyan beleszól a telefonba, és cz-vel ejti közös nevünket. Látom finom ujjait, ahogyan lassú élvezettel lapozgatnak egy könyvet. Születésnapján még átölelhettem, hosszan sorolta, mi mindent szeretne megírni. „Élet és halál van a nyelv hatalmában, amelyiket szereti az ember, annak a gyümölcsét eszi” – mondja bölcs Salamon. Az élet gyümölcsét hagyta ránk Deák Laci.^{1*}

A már a többes szám időszakában fogant alkotás a(z) – mintegy dantei – új élet (*vita nuova*) kedvesselteljességét is mutatja. Aki, noha öntudatlanul, számára eleve elrendelt társként, kezdettől fogva meghatározta a költő mindennapjait. A megérkezése előtti életszakasz így a reá való várakozással telt. Amint írja:

„Ki gondolta volna születésed reggelén, hogy valaki már várakozik rád? Egyetlen arcvonásodat sem látja, sem szemed kékjét, nem képzei velencei-szókének a hajad (de álmában érzi finom bőrödöt), nem tudja milyen lehet, ha órája mellé fekteted órádat, ha titkos üzeneteket rejtess mindennapjaiba, még nem hallja öröme hangjait, csak titokban meri hinni: eltünteted majd egy fél élet hiányait.”

1 * Ez a vers nyilvánvalóan a személyes, múltbeli élmények és a kedvesselteljesség kettősségét egyaránt hordozza – így a fentebb harmadikként meghatározott, vegyes csoportba tartozik. Becemelésével inkább a baráti emlékkállítás módját, mint az adott típus példáját kívántuk megmutatni.

Ezzel együtt az „én”-hez hasonlóan – noha értelemszerűen nem olyan sokszínűen ábrázolva – a Másik néhány jellegzetessége (megjelenés – *Nem hiába zengte barátom*; tulajdonság – *Amikor tizennégy évesen, Elbűvölő intelligenciával, Becsüljem meg*; szokás – *Amikor énekelsz*) is nyilvánvalóvá válik, néhány múltbeli életeseménye is feltáruul (*Ötéves voltál, Édesanyám hegedűművésznék*).

Azonban az addig eltérően haladó, csak néhol kereszteződő utak végül összefutnak, s a szerelmesek egymásra találásával a két egyéni történelem újabb kori metszetén megjelennek a közös történelem csomópontjai. A folytonos együttlét nemcsak elmélyíti, de gazdagabbá, változatosabbá teszi érzéseiket, mintegy az ideál irányába emeli el a másikat. Goethe regényhőseihez hasonlóan nemcsak az válik fontossá számukra, hogy a szerelem minél teljesebb megélésére törekedjenek (*Borotválkoztam éppen, Hétfőn is*), de az is, hogy minden nap megújítsák, erősítsék azt (*Naponta meg akarsz hódítani, Időről időre*). Az egykori „fél élet” teljessé egészül a kedves által, s az addigi hiányt kitöltő tartalom túl boldogság is költözik bele. Kettejük közt pedig az élet minden területén, minden pillanatában igazi összhang létesül:

„Megyünk lefelé a negyedik emeletről, pontosan egymáshoz igazodnak lépteink, meséled, álmodban, mikor mellém értél a hegyvidéki kisváros utcáján, ugyanilyen harmóniában lépkedtünk, mint legelőször is a lépcsőházban, és hiába jöttem-mentek körülöttünk, csak kettőnk járása zenélt a macskakövön.”

Vagy más tekintetben:

„Azon az éjszakán kikerekedett az újhold, végigéltük a négy évszakot, teremődött egy soha nem volt szín, sétáltunk a föld összes városában és erdejében, úsztunk valamennyi folyóban, repültünk a tengerek és óceánok fölött, sorban megszólalt minden hangszer, aztán a gyönyör, a gyönyörűség csöndje.”

Közössé lesznek a dolgok (*Éjszakára letakarom, Éppen annyi fényt*), az irodalom (*Míg mosolyogva a Fahajas, Költészet*; könyvek vonatkozásában – *Éjfél után egy óra lehetett*), a helyek (*Szó sem volt négyökrös szekérről, Mutatod, a Bartók Béla út elején, Járt itt*), az élmények (*Eddig kétszer, Álmodban se, Nem állítom, Csütörtök este, Milyen leleményesen variálja*), új szó szülőivé válnak („szerelmezés” – *Nyelvújításban*). És természetesen az ébrenlét után az álom és újbóli ébredés is a másikról szól, a jelenvalóság bizonyosságát hordozza (*De jó is volt, Szépen élünk, Repültem álmodban, Luca napján, Csak néhány hang idejére*) – teremtve ezáltal élő folytonosságot.

A szerelem csúcsa végül nemcsak a hivatalosan is egybefűző kötelék formájában jelenik meg, de – a szövegek harmadik típusaként – a kedves személyes múlthoz kapcsolásával, ezzel együtt viszonyuk egyfajta archaizálása által is, ami bizonyos értelemben öröktől egymáshoz-rendeltségüket igazolja. Mintaként helyezi saját házasságuk várhatóan hosszú, boldog évei elé azokat, melyeket szülei éltek meg, hitvesét nagyanja, édesanyja mellé állítja a család nőtagjai sorában (*Amikor énekelsz*), beemeli a legendáriumba. Szerette volna, ha a kedves is részes gyermekkori (*Ha kisfiúként ott állnék*), s későbbi (*Ha akkor ott velem vagy*) élményeiben, hiszen ő az, aki mindenkinél jobban ismeri, „belülről tudja”. Máskor, eltérő technikával, a Másikhoz valamiképpen köthető, jelenkori helyeket helyezi vissza a múltba, általában saját történelmébe (*Ott, ahol, Amerre megyek éléd, Ha nem kapaszkodom, Amerre naponta biciklizel*).

Végül az egykor egyedül birtokolt, vele együtt magányos dolgok is új funkciót, többletet nyernek a többes szám által (az ágy – *Ha nem kapaszkodom*, az ing – *Néhány éve, Ki olyan szerencsés, a névtábla az ajtón – Volt, aki névtáblát*) és az otthonosság érzését növelő nagy kert, kutya igénye is megfogalmazódik (*Igen, lesz kutyánk*).

Villányi László kötete, legalábbis számunkra, a többhelyütt szellemi előképként megjelenő Vivaldi zeneművei helyett sokkal inkább Chopin vagy Liszt etűdjeivel mutat rokonságot. Igazolja, hogy néhány

megfelelően, sőt néhol bravúrosan találóan megválasztott vonással is lehet a nagyközönség számára ugyancsak élvezhető, elmélyedésre, továbbgondolásra készítő kis remeket alkotni. Emellett, talán a Volna a szerelem párjaként, a költő pályáján és a kortárs magyar szerelmi líra kincsházában is különösen értékes darab, kivitelbeli szerénysége ellenére belülről világító drágakő. Nem összegzés igényű kötet, sokkal inkább egy új, ígéretes és reményeink szerint az *Ámulathoz* hasonlóan gazdag versgyűjteményekben bővelkedő alkotói út induló állomása.

(*Orpheusz Könyvek, 2011.*)

Elisabeth
Ledesberger
Lehoczky:
Asszociatív formák